

Nem igazságtalan-e például az, hogy a kötelezettségeiket lelkiismeretesen teljesítő társulatok késedelem vagy elvétel esetén minden hónap késedelméért egytizenkettő részti vagyis egy évre 100 % késedelmi kamatot fizetnek akkor, midőn minden egyéb késedelmi kamatot kivétel nélkül leszállítottak.

Nem igazságtalan-e az elévülés kérdésének szabályozása? Fenn tartható-e jogállamban az az állapot, hogy például az illeték körében vannak esetek, amelyeknél egyáltalán nem áll be az elévülés.

Nem jogellenes-e a 16.400/1933. M. E. számú rendeletnek, az az intézkedése, hogy a kincstár a javára bekebelezett zálogjog ranghelyével a követelés kiegyenlítése esetére éppen úgy rendelkezik, mint ahogy rendelkeznek a tulajdonos.

A társulati adó novelláris kiegészítéseiben is találunk a jogászi felfogással össze nem egyeztethető dolgokat.

Jogászi szabatosításra van szükség egyik-másik deviza rendeletben is.

A jogalkalmazás terén is sajátos fejlődési folyamattal állunk szemben. Valami csodálatos felfedezési láz uralkodik pénzügyi körökben. Újabb és újabb értelmezések iparkodnak az adó és illetékterhet növelni.

A forgalmi adó kérdésében legutóbb láttuk, hogy hitelügyeknél a portóköltések forgalmiadókötelezettsége került szóba.

Az illetéklabirintus különösen bőven ad alkalmat felfedezésekre.

Legérdekesebb példája ennek az utolsó időben az 5.100/1931. sz. rendelet félreértése folytán kialakult az a felfogás, hogy akkor, ha illetékmentességet élvező személy javára szól a bekebelezés, úgy a bekebelezési illetéket az adós mégis tartozik leróni. A jogot szerző mentessége nem mentesíti az adóst.

A folyószámlaátalányilleték körében külföldi bankárok követeléseinek, a pénzintézetek egymásközi forgalmának megadóztatására irányuló az eddigi gyakorlattal ellentétes értelmezési kísérletekkel ismételtelen találkozunk.

Az egyenesadók értelmezésénél, különösen a társulati adónál találkozunk oly törekvésekkel, amelyek a jogi szabatosságot veszélyeztetik.

Nem feladatunk a pénzügyi jog egész területét a jogászi gondolkodás szabatossága szempontjából tárgyalni, de azt hisszük, hogy a jelzett pár példa is eléggé igazolja, hogy a pénzügyi tárcának a polgári jog klasszikus képviselőjére bizását örömmel üdvözljük. Ny. J.

A Supreme Court döntése.

I.

Északamerika Egyesült Államait a határtalan lehetőségek, a végtelen dimenziók és a végső szélsőségek hazájának szokták nevezni. Ennek a környezetnek mindenben megfelel az a feladat,

melyet egész multjában páratlan gazdasági válsága most Legfelsőbb Bíróságára hárított. Az európai jogász szemében már az is nagyon szokatlan, hogy a Bíróság utólag felülvizsgálhassa valamely befejezett törvényhozási aktus alkotmányosságát. A 19. században gyökerező európai jogászok a „Séparation des Pouvoirs” nagy elvének tiszteletében nőttek fel és még ma is — amikor Montesquieu tanai múzeumi jelentőségüknek mondhatók — apró kérdésekben — hatásköri finomságokkal foglalkoznak. S amíg a mi újszerű jogszabályaink napról-napra vannak el olyan — az egyénre fontos jogügyeket az arra hivatottabb és több garanciát nyújtó bíróság hatásköréből: a boldog Amerika annyira tiszteli bíróságait, hogy megengedi, miszerint a magánfél előtte még azt is panaszolhassa, hogy az ő egyéni jogait a törvényhozás valamely ténye megsértette, miáltal sértette az alkotmányt is! Az ú. n. „Fifth Amendment” megtiltja, hogy a hatóság magánvagyonot közcélra jogos kárpótlás nélkül vegyen igénybe, illetve az egyént attól törvényszerű bírói eljárás nélkül fossza meg. Ez a sérelem volt döntés tárgya a közismert „Joint Resolution”-nal szemben — 20 hónappal a törvény életbelépte után! Ha az Alkotmány úgy rendelkezett volna, hogy a törvényhozás ily vitás esetekben *előre* köteles a Legfelsőbb Bíróság döntését kikérni: úgy ez valóban hatalmas garancia volna a veszélyeztetett magánérdek kezében. De amikor az élet már elindult és huzamosan berendezkedett a Congressus döntésén: az utólag igénybevett Bíróság tragikus dilemma elé került. Szigorúan jogszerű gondolkozását mindenképen befolyásolta a szédítő következmények szörnyű nyomása, amelyeket ítélete maga után fog vonni. A fajt accompli elől kitérni nem tud és szerepe arra zsongorodik, hogy egy hatalmi megoldás részére, nagy tekintélyével erősített jogi konstrukciót és jogászai érveket keressen. Saját igazolására visszavonul szakmabeli vasráczozata mögé e szavakkal: „We are not concerned with their wisdom. The question before the Court is one of power, not of policy.” „Nem foglalunk állást a rendszabályok bölcsességével szemben. A kérdés, mely a Bíróság előtt fekszik, a jogosultság kérdése, nem a célszerűségé.”

Meg kell hagynunk, hogy ennek a feladatának a Bíróság csodálatosan megfelelt. A perdöntő kérdések csoportosítása, a környező gazdasági helyzet vitatott kényszerhatásának ismertetése, előző döntésekben rejlő veszedelmes elvi kijelentések neutralizálása, a „salus rei publicae” kidomborítása terén valóban drámai erejű lendülettel és ékesszólással támasztja alá a Congressus törvényét, amennyiben az a „private gold clause”-ra vonatkozik. Érvelésének ereje annyira szuggesztív, hogy aki nem olvasta a Senatus tárgyalásainak terjedelmes anyagából a hatálytalanság valódi — „kötvénypiac-technikai” — indokát:¹⁾ az hajlandó volna a Brain Trust doktrínáit sugárzó congressusi döntést a jogosság vizumával ellátni, nem is vizsgálva, hogy Európa fejlett pénzrendszerei e doktrínákat mennyire tudták nélkülözni!

¹⁾ Congressional Record Vol. 77. No. 67. pag. 4994 és 5013.

II.

Private Gold Clauses.

Az 1933. június 5-én kelt Joint Resolutiont közismertnek tekintem,²⁾ amennyiben az mindennemű aranydollár kikötés elvi hatálytalanságát tartalmazza. A Supreme Court előtt 5 peres ügy feküdt. Közülök három esetben vasúti bondok birtokosa — a kötvénybeli szokásos és nálunk is ismert aranydollárkikötés alapján, — a lejárt szelvény, — illetve más esetben a lejárt kötvénytőke megfizetését — az aranydollárnak a fizetési ígéret időpontjában volt törvényes aransúlyát véve alapul — mai currency dollárban követelte, vagyis minden aranydollárért egy mai dollárt és 69 centet.

Az elsőbíróságok a keresetet a Joint Resolution alapján elutasították, az annak az alkotmányba ütköző voltára alapított támadást ekként elvetették.

A Supreme Court részletesen vizsgálja az általános helyzetet, melyben a Resolution keletkezett. Ez a törvény csupán egyike volt a pénzrendszerre vonatkozó intézkedéseknek. Az Elnök 1933. március 6-án megállapítja, hogy a bankokból nagy mennyiségű aranyat vontak el magánosok, utal a nagymérvű valutaspékulációra. Az ítélet felsorolja az akkor létesült szükség-törvényeket, az aranyban való fizetések felfüggesztése, a bank-szükség-törvény, a külföldi valutában való ügyletkötés korlátozása, az aranykiviteli tilalom, az aranykészletek beszolgáltatására vonatkozóan. Utal az Elnök törvényes felhatalmazására a dollár csökkentett aranytartalmának megállapítása tárgyában, figyelemmel a belföldi árak állandósítására és a dollár aranytartalma alsó határának meghatározására, végül az 1934. évi Gold Reserve Actra.

A tárgyalás során Mac Lean hely. Solicitor General utal arra, hogy a kormány „supreme necessity”-vel állott szemben, hogy U. S. A. pénzügyi szervezete a kormánytól független okokból megingott, hogy Angliának az aranystandardról való letérése után 1931-ben már csak Hollandia és Schweiz maradt meg az aranyalapon.

Az ítélet hosszasan foglalkozik a kötvénybeli aranyclausulák értelmezésével és a felek e részbeni álláspontjával. A felhívott nagyszámú precedens felsőbbírói döntéssel szemben megjegyzi, hogy azok egyike sem hozott oly helyzetben, mint a jelenlegi. Mindazok a korábbi ítéletek, amelyek az aranyklausulát fentartják, oly időből származnak, amikor az aranypénz még forgalomban volt, kétféle pénz forgott, mindkettő egyaránt törvényes.

Az ítélet az előtte fekvő aranykikötésekben nem „aranyérme mint áru”, hanem pénz fizetése iránti ügyleteket lát, melyek célja volt, a pénz elértéktelenedése ellen védelmet nyújtani. Midőn e kikötések történtek, azok a Congressus hatalmi körét nem sértették.

Az ítélet ezután vizsgálja, mennyiben lehet a felek akara-

²⁾ L. a Jogtudományi Közlöny 1933. évi 36. és 37. számait.

tának a Congressus állásfoglalása után érvényt szerezni. E célból vizsgálnia kell, hogy mennyiben van joga a Congressusnak 1. pénzrendszert megalkotni, 2. létező szerződésnek oly kikötéseit hatálytalanítani, amelyek a Congressust alkotmányos hatásköre gyakorlatában gátolják, 3. hogy a perbeli kikötések ilyen gátló természetűek-e?

1. Az alkotmány jogot ad a Congressusnak arra, hogy pénzt veressen, megszabja annak és a külföldi pénznek értékét és a pénzügyek terén szuverén hatalommal ruházza fel. Ez alapon adót vehet ki, kölcsönt vehet fel, a külkereskedelmet szabályozhatja, a mértékegységeket megállapíthatja. A pénzrendszerrel való rendelkezés egyik fő alkateleme az egységes pénz létesítése „a sound and uniform currency for the country”. A pénz értékét és fizető eszköz minőségét a törvény szabja meg.

2. A Congressus e hatáskörének gyakorlatában szerződések teljesítését megghusíthatja. Bankruptcy törvényeket hozhat, háborút üzenhet, kiviteli tilalmakat állíthat fel, vámokat megváltoztathat. Nincs oly szerződési kötelezettség, mely e hatalom csorbítására vezethet, bárha ezek az intézkedések az egyéneknek nagy veszteséget okozhatnak.

Szerződések a Congressus alkotmányos hatáskörét nem láncolhatják meg, s a felek ügyleteiket e hatalomkör alól nem vonhatják ki.

A Congressus hajósok és fuvarosok különleges díjszabásait hatálytalaníthatja, az államközi szabad forgalmat módosíthatja, trustellenes törvényeket hozhat, hatálytalaníthatja a munkaadók szavatosságát kizáró ügyleteket.

Ugyanezek a szempontok állnak a pénzrendszer körüli törvényhozásra is. Ha az aranykikötések az ezirányú politikát sértik, úgy nem állhatnak meg.

3. Hogy ily sérelem (interference) fenforog-e, a gazdasági körülmények mérlegelésétől függ. E részben a Congressusnak szabad keze van, hacsak nem jár el önkényesen vagy szeszélyesen. A goldclause közérdekbe ütköző voltát a Bíróság szerint a szükséghelyzet tapasztalatai igazolták. Ha e kikötések a szerződéseknek csupán csekély részében volnának megtalálhatók: ennek nem volna súlyosabb következménye; azonban U. S. A. területén csaknem minden pénzfizetésre szóló szerződés goldclause-t tartalmaz, mondja az ítélet.

Két jelenség teszi a goldclause érvényesítését közérdekbe ütközővé: az aranyhalmazás és a tőke menekülése. Ily helyzetben semminő pénzrendszer — akár arany, akár más alapon — nem tud helyt állni, amidőn kötvények dollárbilliói a forgó pénzegység egy különleges formájában vannak kifejezve. A Resolution idejében 75 milliárd dollár n. é. ily kötvényt volt forgalomban. Ha az aranypénzben való fizetés szösz szerint vétetnék, ez szertelenül fokozná az arany iránti keresletet, annak halmazását és menekülését.

Ha a goldclauseokat csupán aranyérték-kikötéseknek tekintjük, akkor is sértik a Congressus politikáját. A Resolution idejében arannyal fizetni már nem lehetett, a devalváció küszöbön állt és egységes pénzrendszer volt tervbe véve. A devalváció

a belföldi gazdaságot új alpra állította, adók, vasúti, közüzemi díjak az új dollárban voltak fizetendők. Míg azonban e közületek és vállalatok bevételei egyik alpra voltak helyezve, adóságuk kamatai egy másik alpra. Nem is kell mélyebb gazdasági analysis annak megállapítására, hogy az ily „disparity of conditions” a gazdasági rend kisiklására (dislocation) vezet. A Congressusnak tehát joga volt uniformis pénzrendszert felállítani és a „dual system”-et elvetni. A Bíróság azzal zárja ítéletét, hogy a Congressus nem járt el „arbitrarily or capriciously” (alkotmányi kellék), midőn a gold clauset az ő hatalmi körének útjában állónak látta.

III.

Gold certificates.

A sárgahátú dollár azt tanusítja, hogy fedezetéül az államkincstárban megfelelő aranypénz fekszik, amelyet a bemutatónak kifizetnek. Utóbb az aranyfizetést megtagadták és a gold certificate birtokát is állami engedélyhez kötötte egy törvény, melynek alkotmányos voltát megtámadták e perben az I. p. alatt idézett alkotmányjogi tétel alapján. A felperes protest mellett beszolgáltatta a goldcertificatet currency dollár ellenében és kára gyanánt perli az aranydollár és a mai dollár közti érték-különbözetet.

A Bíróság szerint ő nem lehet jobb helyzetben, mintha a dollárjegy ellenében neki aranyat fizettek volna. Ily esetben köteles lett volna az aranyat beszolgáltatni, mert nem is állítja, hogy annak tartására engedélyt kapott. Az által, hogy csupán currency dollárt fizettek neki, nem szenvedett kárt a Bíróság szerint. Egyébként is a gold certificate bemutatása idején szabad arany piac U. S. A. területén nem volt, s felperes azon állításával szemben, hogy az aranynak a külföldi piacokon megfelelő belső értéke volt, a Bíróság utal arra, hogy felperesnek nem volt joga ezen piacokat igénybe venni.

IV.

Liberty Bonds.

Az Egyesült Államok hadikölcsön-kötvényei a szokásos aranyclausulát tartalmazzák. A kötvénybirtokos a Resolution után az arany és a mai dollár közti különbsézet kártérítés címén igényli a Court of Claims, mint külön ügybírósnágnál. A Supreme Court megállapította, hogy az Egyesült Államok saját kötvényeiben foglalt gold clause külön kategóriát alkot, amely egyéni elbírálást igényel. A Bíróság szerint a Congressus túllépte alkotmányos hatáskörét, amidőn megkísérelte, hogy az Egyesült Államok aranyban vállalt kötelezettségét a Joint Resolution útján megszüntesse. A Resolution tehát ebben a részben hatálytalan a Fourteenth Amendment alapján, amely szerint „the validity of the public debt of the U. S. authorised by Law ... shall not be questioned”.

Az ily módon szenvedett kár a Court of Claims előtt érvényesíthető. A Supreme Court azonban úgy találta, hogy a köt-

vénytulajdonos. — tekintve az új dollár vásárló erejét, nem szenvedett kárt. A Congressus ugyanis egységes pénzrendszeri alkotott, amelynek pénze az egész országban törvényes fizető eszközül felhasználható. A kötvénytulajdonos sem köteles saját adósságait aranyban fizetni, tehát nem károsul azzal, hogy az állami kötvényre nem kap aranyban fizetést.³⁾

V.

Dissenting Opinion.

Az ítéleteket egy szótöbbséggel hozták. Az ellenvélemény⁴⁾ rövid lényege a következő: A megtámadott rendelkezések elköbozzák a magántulajdont és a nemzeti kötelezettségek megtagadásával egyértelműek; ilyesmire igazságos ember undorral tekint. Felelősségérzetük nem engedi, hogy az események lejtőjén ily veszéllyel szemben lelkiismeretüket elaltassák. Nem lehet feltenni az alkotmány megalkotóiról, hogy a kormányt felakarták volna jogosítani arra, miszerint saját kötelezettségeit megszegje és a védelmére bizott jogokat elpusztítsa (destroy). Erre nemcsak feljogosítva nincs, de tilalommal áll szemben.

A goldclause révén mindkét fél védelmet nyer a pénzérték változásaival szemben. A kikötés világos, semmilyen tiltott célja nincs, több mint száz éve van általánosan használatban, több billió értékű ily kötvényt adtak el a háború céljára és a goldclause tette lehetővé a nagy közérdekű intézmények létesítését. Még 5 héttel a Congressus döntése előtt a kormány több mint félmilliárd oly bankjegyet bocsátott ki, mely az eredeti „gold coin”-ban való fizetést ígéri.

A gold clausenak érvényt szerzett a Cour Permanente a szerb és brazilai kötvények ügyében, a Lordok bírósága az Intercontinentale ügyben. A vélemény idézi az amerikai bírói gyakorlat számos precedensét.

A vélemény szerint világos az is, hogy a goldcertificate birtokosa a benne foglalt aranypénzre szóló fizetési ígéret alapján követelheti utóbbi teljes egyenértékét, a kibocsátáskori aranyérték szerinti átszámítással.

Ismertette a kormány szükségintézkedéseit, úgy találja a vélemény, hogy a Congressus hatásköre a pénzrendszer megállapítását és a követendő pénzpolitikát illetően nem vita tárgya. A döntő kérdés szerinte nem is ezen az elvont problémán mulik, hanem azon, hogy a Congressus új pénzjogi törvényeit legitím célok elérésére alkotta-e, vagy pedig a pénzrendszeri politika leple alatt valóságban és elsősorban azt tervezte, hogy magánkötelezettségeket lerontson, hogy a nemzeti adósságok fizetését tagadjja meg és az országban levő minden aranyat a kincstárba hajtson, cserébe sokkal kisebb értékű és át nem váltható fizetési ígéreteket szolgáltatva. A vélemény kénytelen meg-

³⁾ L.: The Economist 1935. febr. 23. (No. 4774) száma 405. oldalán levő megjegyzéseket és dr. Lévy Béla cikkét a Pester Lloyd febr. 21. számában.

⁴⁾ Mac Reynolds, Van Devanter, Sutherland és Butler bíróké.

állapítani, hogy az ismertetett terv az utóbbi kategóriába esik és annak végrehajtása a magánfeleket alkotmányos jogaiktól fosztja meg. A régi standard aranydollar 25.8 gram súlyú volt az új 15.5/21 súlyával szemben. Az bizonyos, hogy az egyiket ígérni, vagy a másikat: nagy különbség értékben, ezt szem elől téveszteni nem lehet!

Il y'a des juges és ezzel be is fejezhetem a kisebbségi vélemény ismertetését.

VL

Végső megjegyzések.

A goldclause és a szerzett jogokon alapuló jogrendszer tragédiája Északamerikában a belföldi hitelezőre ezzel befejezést nyert.

Európában viszont a gold clause frontja erősebb, mint valaha, mert a Supreme Court által idézett Cour Permanente és a Lordok bíróságán kívül a közelmúltban a német Reichsgericht, az osztrák Oberster Gerichtshof, az olasz bíróságok és a m. kir. Curia ítéleteinek nagy sorozata teljes mértékben elismeri az aranykikötés hatályosságát. Nem célozom e helyen ezen anyaggal bővebben foglalkozni, utalok az International Law Association budapesti konferenciája alkalmából írt ismertetésemre.⁵⁾

A mély ellentét a 2 világrész között nem csupán a jogosság kérdésében áll fenn, hanem amint megoszlottak a Supreme Court bírának szavazatai: úgy oszlottak meg a célszerűség kérdésében a már másfél évi tapasztalatot szerzett gazdasági szakemberek véleményei Amerikában, míg ellenben az angol vélemények egyértelműek. A sok közül csupán néhány idézetre szorítkozom.

T. E. Gregory „The Gold Standard and its Future” c. művében⁶⁾ „an arbitrary act of statesmanship”-nek nevezi az aranyalap feladását Amerikában. Azt politikai és pszichológiai okokkal menteni tudja, de szorosán gazdasági alapon véve, semmikép sem volt elkerülhetetlen. (Ez tehát cáfolja Mac Lean államügyész végszükség-érvelését.)

Sir Arthur Steel Maitland „The New America” c. művében⁷⁾ úgy látja, hogy az amerikai pénzpolitika nyeresége nem ér fel annak hátrányával és a jövőre nézve aggodalmakra ad alapot.

W. A. Shaw és A. Wigglesworth „The Principles of Currency” c. művükben⁸⁾ nagy veszélyt látnak abban, hogy az amerikai irány meg fogja hiúsítani a nemzetközi pénzrendszer helyreállítását, világ-inflációnak nyithat utat, s így katasztrófára vezethet.

A Rockefeller Alapítvány keretében működő „Commission of Inquiry” a dollár további leértékelését ellenezve, nem hisz

⁵⁾ L. a Jogtudományi Közlöny 1934. évi 31., 42. és 43. számait.

⁶⁾ L. The Economist Book Supplement 1934. december 8. pag. 4.

⁷⁾ L. The Economist Book Supplement 1934. december 8. pag. 2.

⁸⁾ L. The Economist Book Supplement 1934. dec. 8. pag. 8.

abban az elméletben, amely az arany hivatalos ára és az általános árszínvonal között nagyobb összefüggést lát.⁹⁾

A Joint Resolution tehát épen úgy támadható a jogszerűség és alkotmányosság szempontjából, mint abból a szemszögből, hogy mennyiben érte el kitűzött árpolitikai célját, s hogy mennyiben volt szükség a „uniform currency” doktrinár, — Amerikára izolált célkitűzése kedvéért az állam és a magánosok hitelét megingatni, a kötvénypiacot válságból válságba sodorni. Az Economist 1935. febr. 23.-ai számában az ítélet rendelkező részét ismertetve, a jövő hitelélete szempontjából nem látja nélkülözhetőnek a szerződések oly fogalmazását, amely a kikötött valuta értékállandósága iránti teljes bizalmat ébreszt. Az aranyon kívül más értékmérőt nem lát. Utal az aranyklauzulus Nép-szövetségi kölcsönök szerepére a háború utáni újjáépítés során. Szükségeseknek látja, hogy a felek az arany és a currency közt szabadon választhassanak. Reméli, hogy úgy Amerika, mint Európa bíróságai a jövőben e választási szabadságnak világos érvényt fognak szerezni, mert ha nem, úgy a bíróságok, amint könnyebbítenek az adós helyzetén, úgy eltömik hitelle forrásait.

Dr. Liebmann Ernő.

A mezőgazdasági haszonbérletekről szóló 1400/1932. M. E. számú rendeletre vonatkozó bírói gyakorlat.

A mezőgazdasági haszonbérletekről szóló 1400/1932. M. E. számú rendelet (továbbiakban R.), a haszonbérleti jogviszonyra vonatkozó általános magánjogi szabályokat lehetőleg érintetlenül hagyta, s csupán azoknak a kérdéseknek szabályozására vonatkozó szükséges rendelkezéseket tartalmazza, amelyek a haszonbérleti jogviszony tekintetében a gazdasági viszonyok változásához képest elkerülhetetlenül szükségesek és amely kérdéseket a gazdasági lehetetlenülés általános szabályai alapján csak nehezen lehetett volna megoldani. A kérdést ma az idézett R-en felül ennek kiegészítéseképpen kibocsátott 1670/1932. és 2420/1932. M. E. számú rendeletek szabályozzák. A R. a korábbi jogszabályokkal szemben (1381/1919., 6270/1921., 6140/1923. M. E. sz. r.) a bérmegállapítást objektív alapokra helyezi, mihez képest a kérelmet is előzetesen kell előterjesztteni s a bérmegállapítás is lehetőleg nem utólagosan, hanem előzetesen történik. A feleknek az általános szabályokon felül sem elállási, sem felmondási jogot nem adnak és a haszonbér újabb megállapítása is korlátozva van.

Az 1930. évi augusztus 1-ét megelőző időben megállapított haszonbér újabb megállapítását „akkor is lehet kérni, ha a haszonbér a szerződéskötés óta eltelt időben megváltozott gaz-

⁹⁾ L. The Economist 1934. dec. 1. számát pag. 1023.